

**«ІНТЕРНУВАННЯ» ЯК НОВА КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА
У РОМАНІ Г. МЮЛЛЕР «ГОЙДАЛКА ДИХАННЯ»**

**“INTERNMENT” AS A NEW CULTURAL PRACTICE
IN H. MULLER’S NOVEL “THE SWING OF BREATH”**

Нестерук С.М.,

orcid.org/0000-0002-3766-1713

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри міжкультурної комунікації, теорії,

історії та методики викладання зарубіжної літератури

Рівненського державного гуманітарного університету

У статті актуалізовано табуовану культурою, в другій половині ХХ століття, тему «інтернування» банато-швабських німців у Румунії. Окреслено, що текст роману Г.Мюллер візуалізує приклади «двоголосого дискурсу», причому відображає загальнонаціональні сенси історії та одночасно демонтує їх завдяки мистецькій констеляції минулого. Визначено, що розповідь організована як контраст, котрий перетворюється у знаково-символічне поле, всередині якого перебувають герої. Рівень і значимість поляризованих точок, визначається парами: «не можна втекти/залишитися», «свій/чужий», «життя/смерть», «робота/відпочинок». Мотивний аналіз, використаний у розвідці, допоміг зосередитися на рівневих одиницях, що повторюються, варіюють та переплітаються з іншими мотивами, при цьому створюючи неповторну поетику твору німецької письменниці. У процесі аналізу встановлено, що персуазивна стратегія моделювання образу інтернованого представляє проекцію когнітивної та семіотичної категорії «коло чужих», «коло робітників», «коло військовополонених», «коло ворогів». Дана категорія у німецької письменниці є рухомою, оскільки межі та наповнення категорії визначаються суспільно-політичною практикою переможців.

Вказано, що тактичними прийомами та засобами прагматичного фокусування образу інтернованого стає реалізація трьох стратегій: стратегія створення кола «чужих», стратегія перевиховання «худоби», стратегія глорифікації російського переможця.

Зазначено, що мотив виживання постулює загальну схему конструювання соціальної реальності та включає: адаптацію до умов середовища; пізнання середовища та його правил; зміна поведінки відповідно до правил; розуміння та легітимацію середовища через категорію «наше». Соціальні відносини інтернованих та «переможців» вибудовуються як набори взаємно узгоджених очікувань соціальних процесів. Освоєння соціальності відбувається через поділ свого/чужого та вироблення позиції по відношенню до певних фрагментів суспільного життя.

Роман Мюллер функціонує як набір мотивів, що репрезентують певні сценарії, часто засновані на особистому досвіді, який підпорядковується незалежному та некерованому життю слів. Фрагментарний підхід надає перевагу деталям, рекомбінує їх, і водночас зіставляє складові елементи завдяки традиціям сюрреалізму.

Ключові слова: інтернований, табуований, глорифікація, персуазивна стратегія, «двоголосий дискурс», когнітивна проекція.

The article updates the culturally taboo, in the second half of the 20th century, topic of the “internment” of Banato-Swabian Germans in Romania. It is outlined that the text of the novel by H. Muller visualizes examples of “two-voice discourse”, and reflects national meanings of history and at the same time deciphers them due to the artistic constellation of the past. It was determined that the story is organized as a contrast, which turns into a sign-symbolic field, inside which the heroes are. The level and importance of polarized points is determined by pairs: “can’t escape/stay”, “own/stranger”, “life/death”, and “work/rest”. The motif analysis used in the research helped to focus on level units that repeat, vary and intertwine with other motifs, while creating a unique poetics of the work of the German writer. While analyzing, it was found that the persuasive strategy of modeling the image of the internee is a projection of the cognitive and semiotic category “circle of strangers”, “circle of workers”, “circle of prisoners of war”, “circle of enemies”. These categories are mobile for the German writer, as the boundaries and content of the category are determined by the socio-political practice of the winners.

It is indicated that tactical techniques and means of pragmatic focusing of the image of the internee become the implementation of three strategies: the strategy of creating a circle of “strangers”, the strategy of re-educating “cattle”, and the strategy of glorifying the Russian winner.

It is noted that the survival motive postulates a general scheme of constructing social reality and includes: adaptation to environmental conditions; knowledge of the environment and its rules; changing behavior in accordance with the rules; understanding and legitimizing the environment through the category “ours”. Social relations of internees and “winners” are built as sets of mutually agreed expectations of social processes. The mastery of sociality occurs through the division of one’s own/another’s and developing a position in relation to certain fragments of social life.

The novel by G. Muller functions as a set of motifs representing certain scenarios often based on personal experience, which is subject to the independent and unguided life of words. The fragmentary approach gives preference to details, recombines them, and at the same time juxtaposes constituent elements thanks to the traditions of surrealism.

Key words: interned, taboo, glorification, persuasive strategy, “two-voice discourse”, cognitive projection.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Більшість німецькомовної літератури, яка знаменує собою «східний поворот» у сучасній німецькій літературі, має тематичні зв'язки з комуністичним періодом та зосереджується на застереженнях чи наслідках від злочинів, зловживань. Тексти Г. Мюллер є доказом значущості східнонімецького жіночого досвіду, репрезентують частку суспільної біографії, через яку реабілітують культурні практики та нагадують про вибір релевантних мистецьких рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У зарубіжному літературознавстві про «референтну функцію» книг Герти Мюллер говорять багато. Так, дослідник Лін Марвен, підкреслює, що «зв'язок між життям і листами складний і аж ніяк не означає прямого автобіографізму» [1]. Аналізуючи фрагменти з автобіографічного есе Герти Мюллер 2002 «Чи може література свідчити?» критик акцентує увагу на тому, що німецька письменниця пише через внутрішню потребу зберегти здоровий глузд у важкі часи, коли все здається перевернутим, спотвореним, а також хоче переглянути і краще зрозуміти своє травмуюче існування і, при цьому, вона не забуває про історичні факти, такі як реалії комуністичної Румунії або життя німецької меншини у Банаті [1].

Культуролог Роксана Івашка, розглядаючи екфрасичні елементи у творах Герти Мюллер, звертає увагу на текст як «протиотруту від травми», завдяки чому забезпечується необхідна дистанція для переробки «безпосереднього досвіду» [2, с. 132]. Через екфрасис історія знаходить спосіб відновитися – так розповідається історія сім'ї, майже зруйнованої комуністичним режимом, історія жінки, яка була змушена покинути свій будинок, щоб врятувати своє життя і розум, меншість, відповідальна за злочини Гітлера і клеймо життями, що розплачується за це, а також історію диктатора, що відігравав роль Бога, і установи, яка поставила своїм завданням сіяти жах у житті невинних чоловіків і жінок.

Гострий дискурс невдоволення висловлюваннями Г. Мюллер, її особиста історія публікацій та написання творів, у самій Румунії створюють у літературознавчому середовищі нарративи контрверсій. Так, ґрунтуючись на досьє письменниці, історик та літературознавець Крістіна Петреску, пояснює «румунський період» авторки, докладно аналізуючи політичний контекст твор-

чості аж до еміграції у 1987 році. Як показує критикиня, Мюллер відмовилася від співпраці з таємною поліцією, незважаючи на допити та погрози. Подібна поведінка не була звичайним явищем у Румунії. Навпаки, румунський інтелектуал Габріель Лічану стверджує, що «опір через культуру» був марним актом бунту [3].

Докладний аналіз творчості Г. Мюллер представлений у працях українських дослідників: С. Маценко [4], С. Хмельковської [5], Я. Поліщука, С. Варецької Я. Голобородька [6], і т.п. Приміром, С. Хмельковська у статті «Інтерпретація повторів у романі Герти Мюллер «Гойдалка дихання» [5] досліджує основні функції повторів у контексті їхньої прагматичної спрямованості, створення ритму художнього твору та посилення прихованих смислів підтексту. В іншій розвідці, критикиня аналізує процес втрати людиною своєї індивідуальності, перетворення особистості на істоту з тваринними інстинктами в умовах терору та диктатури табірної життя. Дослідниця спробувала розглянути вказану проблему детально через поетику стилю.

Літературний критик Я. Голобородько [6] коротко окреслює основні сюжети-ракурси Г. Мюллер: топос та етносферу народження; перипетії долі; конструкти та пріоритети творчості; історію, Герту Мюллер та Україну. На думку дослідника, кожен із цих сюжетів може становити цілком самодостатній напрямок і одночасно служити необхідною та незамінною складовою у процесі формування повноаспектного образу-портрету [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Мюллер, як оповідач, шукає способи порушити та перевершити історію мовчання тоталітарних режимів. У спробах белетризації й перетворення біографічного досвіду близьких людей, спостерігається пошук як індивідуального сприйняття історії, ідентичності, так й опір придушенню, стирання спогадів з позицій реінтерпретації культурної пам'яті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття особливостей процесу інтернавання етнічних німців як історичного та літературного сюжету в романі Г. Мюллер «Гойдалка дихання».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Депортація до Радянського Союзу етнічних німців була результатом реалізації концепції «колективної провини» німців за злочини Другої світової війни, які припису-

валися також етнічному німецькому населенню в Східній Європі. Румунія була і союзником і ворогом нацистської Німеччини. Під керівництвом маршала Іона Антонеску країна приєдналася до Осі 23 листопада 1940 року і разом з армією брала участь у вторгненні до Радянського Союзу, яке почалося 22 червня 1941 року. За підтримки кількох румунських політичних партій, Король Румунії Майкл I здійснив державний переворот 23 серпня 1944 року, внаслідок якого Антонеску та його уряд було повалено. 24 серпня 1944 року король Михайло I підписав перемир'я з Радянським Союзом та приєднався до союзників. Наприкінці війни Радянський Союз вимагав військових репарацій за збитки, завдані нацистською Німеччиною під час кампанії. Після приходу Червоної Армії в Румунію в 1944 році, етнічні німці зазнали переслідувань, і були поділені на дві категорії залежно від їхньої минулої політичної діяльності: колишніх членів нацистських військових організацій відправили до таборів для військовополонених, а ті, хто не проявив політичної активності, заслані до трудових таборів, де виконували суспільну працю.

Однак становище етнічних німців у Східній Європі швидко погіршилося після ухвалення наказу № 7161 Державного Комітету Оборони СРСР від 16 грудня 1944 р., де зазначалося: «Мобілізувати та інтернувати з направленням для роботи в СРСР усіх працездатних німців у віці – чоловіків від 17 до 45 років, жінок віком від 18 до 30 років, що знаходяться на звільнених Червоною армією територіях Румунії, Югославії, Угорщини, Болгарії, Чехословаччини. Встановити, що мобілізації підлягають німці, як німецького і угорського підданства, і німці – піддані Румунії, Югославії, Болгарії та Чехословаччини» [7].

У Румунії інтернування розпочалися 6 січня 1945 р.: було депортовано від 60 000 до 70 000 німецьких цивільних осіб. Проте, завдяки офіційному протесту прем'єр-міністра Румунії генерала Миколи Редеску в 1945 році радянському генералу Виноградову, кілька категорій виключили зі списків: німкені, які одружилися з румунськими чоловіками, промислових робітників, черниць і тих, хто не міг займатися фізичною працею. Коли депортовані (40 000) повернулися до своїх будинків у Румунії, наприкінці 1940-х років, вони опинилися в комуністичній державі, політична та економічна ситуація якої перебувала під пильним наглядом Радянського Союзу. Більше того, під час комуністичних диктатур, як у Радянському Союзі, так і в Румунії, «офіційна історія» надавала перевагу «ідеологіч-

ним механізмам». Невідповідність між кількістю тих, хто виїхав і повернувся, пов'язана зі смертю інтернованих, ранньою репатріацією через хворобу, нещасними випадками на виробництві, а також з переселенням радянською владою до Німеччини та Австрії. Етнічним німцям, які пережили депортацію, знадобилося п'ятдесят років, щоб відкрито говорити про своє важке становище.

Роман «Гойдалка дихання» вийшов у 2009 році і торкнувся теми суперечливої та недостатньо проговореної: інтернування банато-швабських німців як жертв війни. Про історію написання твору Герта Мюллер розповідає у післямові. Вона згадує оповіді своєї матері, яку вивезли на примусові роботи в СРСР. Авторка зізнається, що про депортацію німців довгий час замовчували, говорили лише з родичами та довіреними особами. Це були навіть не відверті розмови, а натяки, бо ці спогади нагадували про фашистське минуле Румунії. Згадує письменниця і поета Оскара Пасіора, котрий пережив радянські табори, добре запам'ятав цей період і вже наприкінці свого життя розповів про події того часу, заохочуючи авторку написати про це. Відомо, що у 2004 році Г.Мюллер разом з Оскаром Пастіором та Ернестом Віхнером відвідали трудовий табір в Новогорлівці. І стан героя, і біографія близьких людей, чи не точно повторюють сюжет роману. Також слід звернути увагу на незвичайне авторство роману, цікаве з поетологічного погляду. Табірний досвід Оскара Пастіора послужив моделлю для сюжету роману, а лінгвістична майстерність Герти Мюллер знайшла своє відображення у формі та стилі. У післямові, що формально залишається поза романним сюжетом, Герта Мюллер говорить про документальні підстави твору: «У січні 1945-го радянський генерал Виноградов від імені Сталіна поставив перед Румунією вимогу видати всіх німців, які проживають у країні для «відбудови» зруйнованого під час війни СРСР. Усі чоловіки і жінки віком від 17 до 45 були відправлені на примусові роботи у радянські трудові табори» [8, с. 403]. «Інтернування в трудові табори» набуло статусу культурної практики, яку легітимізовані переможці сприймали за норму. Констеляція образів «радянського переможця»/«німецької жертви», вимушена депортація етнічних німців, мотив травми німецької меншини, у 80–90 рр. ХХ століття по-новому звучали через конвергентні наративи, які фіксує Герта Мюллер, як представниця другого покоління. Фрагментарно-кумулятивна форма роману описує шлях до табору, табірне життя, і, нарешті, вихід із табору.

Головним оповідачем «Гойдалки дихання» виступає Леопольд Ауберг, сімнадцятирічний етнічний німець, який проживає в Румунії. Вже на початку твору повідомляється, що герой, у січні 1950 року, потрапляє до так званого «російського списку», згідно з яким має їхати «до табору примусових робіт» [8, с. 5]. Невідомо хто складав ці списки, але якщо хтось потрапив до них, то вже викреслити ім'я, відкупитися, або сховатися від патруля з двох поліцейських, «... румуна і росіянина, які зі списком у руках ішли від будинку до будинку» [8, с. 8] було неможливо.

Конструювання соціальної реальності інтернованого почалося з дня, коли Лео залишив батьківський будинок, зафіксувавши час і дату: «Коли патруль забрав мене, була третя година ночі 15 січня 1945-го. Мороз брався за роботу, було мінус п'ятнадцять» [8, с. 13]. Ця подія призводить у рух серію інших подій, котрі змінюють звичне життя оповідача. У той момент юнак прагнув втекти з рідної домівки і цьому було кілька пояснень. По-перше, він хотів потрапити у місце, де його ніхто не знав. Адже герой був гомосексуалістом, таємно ходив на побачення з чоловіками в Ерленпарк чи басейн «Нептун». А це загрожувало в'язницею, примусовими роботами на каналі. «Як мінімум п'ять років, якби хтось мене зловив на гарячому», – зізнається хлопець [8, с. 4]. По-друге, Лео тішився з того, що поїздка до Росії, позбавляє його необхідності йти на війну, «...у сніг, на фронт» [8, с. 7]. По-третє, Ауберг прагнув вирватися з маленького містечка, опинитися подалі від родини, «...навіть якщо це буде табір» [8, с. 7].

У цій та наступних ситуаціях герой чітко фіксує час, бо загроза покарання (смерть) постає як час. Час – це проміжок між уявою та покаранням, це своєрідне наближення до смерті. З введенням часу як образу-поняття, Лео послідовно втрачає власну суб'єктність, особистісну свідомість і набуває «стану без участі». З іншого боку, можна стверджувати, що час у романі описано за допомогою різноспрямованих метафоричних кодів (життя – смерть), і це засвідчує процес входження людини до різноманітних макроісторій.

Освоєння нового статусу відбувається у романі поетапно. Зі структури тексту можна зробити висновок, що цей процес індивідуальний і близький до вже існуючої схеми в «табірній прозі». Приреченість та неминучість існування інтернованого підкреслюється непомітним і неакцентованим у сюжеті мотивом поїздки-подорожі. В іншій ситуації поїздка, безперечно, стала б відправною точкою для відкриття нового світу.

У ситуації інтернування подорож встановлює перше зближення з Іншим. Міфопоетичною основою мандрівки стає ритуал переходу, шлях від символічної смерті до нового народження. Оскільки Лео є переміщеною особою в країні, яка його приймає, то під таким кутом зору він аналізує процес подорожі, і країну призначення. Герой констатує, що дорога була довгою, зайняла 12 чи 14 днів. Поїзд їхав без зупинок, потім годинами стояв десь, але людей із вагонів не випускали. «Двері вагона були запломбовані ззовні. Чотири рази їх відчиняли, відсуваючи на спеціальних колесах. Ми все ще були на румунській території, двічі нам закидали у вагон розполовинену вздовж козу» [8, с. 20]. Наявність оповідацьких «фігур», пов'язаних з дієсловами руху, пояснюються тим, що вони є «технічними» засобами нарративу, і зумовлені особливостями часо-просторового мислення й мови героя. Завдяки метафорам руху авторка маніфестує «нестабільність», мінливість, незавершеність процесу, чим апелює до уяви читача. Амбівалентність опису руху та обіграння семантики «полону» підкреслюється фрагментарними мазками: у вагонах – чоловіки та жінки, старі та молоді, говорять і мовчать, їдять і сплять. Драматизм (або трагізм) подібного співіснування в поїзді позначений тим, що від нудьги чоловіки пили горілку, жінки співали пісні, «а коли подорож перетворилася на звичку, то тут, то там почалися залицяння» [8, с. 16–17]. Стани сп'яніння і веселощів, стають засобами самозбереження, захисту й способами співіснування депортованих людей. Помітно, що подорож як подія, пов'язана з емоційною напруженістю (говорили, мовчали, їли), актами колективної творчості (напивалися, співали пісні), ритуалістичними практиками (залицялися). Амбівалентні образи руху емблематизують нарративну стратегію провокації – людина за будь-яких обставин зберігає здатність до гри. Разом з тим варто звернути увагу й на той факт, що у ході подорожі усі перезнайомилися, звикли один до одного. Як висновок: життя в поїзді стає інертним, оскільки порядок ритуалістичних компонентів освоєний. Однак у емоційному плані всі були щасливі та безтурботні, тому що їх досі «не поставили до стіни і не розстріляли, як це обіцяла нацистська пропаганда вдома» [8, с. 19].

Інший мотив-тема, «цеппелін», постулюється як стійкий патерн поведінки в табірних умовах. У загальному просторі любовного досвіду в'язні здійснюють тілесну взаємодію, яка забезпечує порозуміння та злиття пізнавальних горизонтів: «...у цеппеліні кохання було безтурботним,

хіба що білий прапорець треба було то підіймати, то опускати» [8, с. 125]. Жінкам не соромно втрьох-чотирьох ходити на побачення до німецьких військовополонених. Ці побачення відбуваються за фабрикою, просто у траві. А щоб до них ніхто не наближався, учасники дійства вивішували білий прапорець. Як зазначає авторка, ситуація колективної емоційної залученості в'язнів до «цепелінну» забезпечує: групову солідарність; генерування емоційної енергії; створення символів та моральних правил. З іншого боку, репатріантам не соромно кохатися в загальному бараку, на нарах під ковдрою. Бо в ході інтерактивного ритуалу «цепелінну» індивіди створюють загальний настрій і досягають стану синхронізаційної активності.

Примусова праця, яка виходить за межі нормальної темпоральності, для оповідача, що згадує табірне життя, травматична. З одного боку, присутність табору проявляється через шістдесят років у припиненні примусу до їжі. З іншого, нав'язливе бажання пам'ятати і, тим більше, пам'ятати проти своєї волі стає подвійним примусом (їжа/спогад): оповідач змушений письмово зафіксувати табірне життя та табірний досвід. Однак наявність табору в житті після табору запускає процес «брехливого свідчення», «внутрішнього фіаско», і вказує на нездатність обробити, письмово зафіксувати пережитий досвід інтернованого. Те, що не вдалося зробити головному герою, Леопольду Аубергу та Оскару Пастіору, у своїй літературній творчості, Герті Мюллер вдається лише побічно. Бо вона спостерігає, як травматичний досвід і неможливість перетворити цей досвід на зв'язну розповідь, відображаються в особистості оповідача (сама письменниця говорить про «сирі нотатки», які вона робила під час зустрічей з Пастіором).

Амбівалентне положення депортованих засвідчують символічні деталі (тасьми, онучі, шматки мила гудзика), що потрапляють у поле зору героя/наратора. Всі вони свідчать про відстібуння героїв від реальності. Вибір елемента як оптичного інструменту демонструє обмеженість погляду ув'язнених, своєрідну замкнутість, оскільки погляд натикається на погляд. Тим самим авторка метафорично встановлюються межі людського зору. У той самий час, оптичні «об'єкти» можуть інтерпретуватися як знаки наративної техніки всього роману, у якому історія хіба що «відстібнується» від традиційного канону. Техніка «відстібуння», тобто асоціативної розповіді, підтверджує, що інтернований – не людина, не особистість, він – робоча сила, худоба.

Персуазивна стратегія моделювання образу інтернованого представляє проєкцію когнітивних та семіотичних категорій «коло чужих», «коло робітників», «коло військовополонених», «коло ворогів». Дана категорія у Герті Мюллер є рухомою, оскільки межі та наповнення категорії визначаються суспільно-політичною практикою переможців. Крім цього, тактичними прийомами та засобами прагматичного фокусування образу інтернованого стає реалізація трьох стратегій: стратегії створення кола «чужих», стратегії перевиховання «худоби», стратегії глорифікації російського переможця.

Творення кола «чужих» реалізується у певній послідовності, і формується через добір, оцінку та перетворення сигналів ззовні. Центральне місце посідає образ самого себе (самоусвідомлення) та іншої людини: зовнішній вигляд, поведінка, вчинки, спосіб життя, думки та почуття. Моделювання та диференціювання образу «іншого» текстово фокусує сенс «суперництва». Приміром, у таборі живі повинні дбати про себе, про те, як вижити: «роздягнути його, поки він ще не застиг і поки ніхто інший не присвоїв собі одяг. Треба забрати з-під подушки його заощаджений хліб, поки цього не зробив хтось замість тебе. Усе це – наша метода скорботи. Коли за мерцем прийдуть до барака, для табірнього керівництва не повинно залишитися нічого, крім самого тіла» [8, с. 199]. Перехід у статус «чужих» зумовлений процесом «уривання» безплатного заради власної вигоди. Герой згадує, як Тур Прикуліч і Беа Цакель впродовж трьох років збирали одяг, продавали його на ринку, а гроші ділили з Шиштваненовим. Таким чином, «свої» (адже Тур і Беа теж депортовані на роботи) грабували «своїх».

Тактика глорифікації російського переможця акцентовано пов'язана з перевихованням депортованих: облаштуванням «культурного відпочинку», танців, демонстрацією фільмів та новин, пропагандою здорового тіла. Одним із центральних актантів інтриги є персонаж-агітатор (лектор), а центральним епізодом – колективна вистава «культурного відпочинку». Стратегія російського переможця не оминула й пропаганду фізкультури (табірники її називають «фрунткультура»). Лекції про її дію читають депортованим, а самі заняття перетворюються у процес «радянзації» винуватців, легітимації нових цінностей, атрибутування соціалістичного дискурсу. Цікавою виглядає тактика магніфікації агресії «переможця»: вона зосереджена на «розширенні» масштабів дій та «глобалізації» «винних жертв». Як наголошує Лео, за всяку провину інтернованих карають,

наче злочинців, які сидять у в'язниці. А постраждати можна за погано чи неправильно виконану роботу; за те, що в неділю вранці, коли вартові після суботньої пиятики ще хочуть спати, вийдеш з барака в туалет; за записи.

Реалізація трьох стратегій актуалізує різні екзистенційні «установки» оповіді: підпорядкування ідеологічній нормі, рольове самоствердження, конвергентна взаємодія. Ідеологічна складова є важливим моментом відмінностей німецьких інтернованих та російських місцевих жителів. Кожен з них має свій еталон вождя. Для росіян – це Сталін, портрети якого висять у кабінетах в адміністративних бараках, а голос звучить з мегафонів. Для німців – Гітлер. Лео Ауберг згадує, як із початком війни його сусіди, родичі, вчителі «йшли на війну до румунських фашистів або до Гітлера» [8, с. 51]; батько, слухаючи новини з фронту, стежив за перемогами, а мати і тітка Фінні мріяли, «подарувати фюреру дитину» [8, с. 86].

Стратегія перевиховання худоби відображає тенденцію до зближення антагоністичних груп. Позиціонування двох світів («жертви/переможця») моделює трансформацію можливого зближення. Адже люди, які живуть у таборі (як інтерновані, так наглядачі), страждають від голоду, змушені старіти, деградувати, мати однакові зачіски. Конвергентна взаємодія німців

та росіян, як спадкових ворогів, проявляється й у роботі. Лео Ауберг згадує, як за табором збудували село для росіян. З Фінляндії було завезено будиночки з готових дерев'яних частин. До них додавались докладні описи монтування. Але під час розвантаження (через недбалість російських робітників) все сплуталося, і ніхто вже не знав, що до чого слід прикручувати. Відтак, зведення будиночків перетворилося на катастрофу, бо деталей або не вистачало, або їх було забагато, або просто не те, що потрібно. Система наративних парадоксів створює основу сюжетної побудови (включення анархічних елементів, порушення подійної послідовності, вставних епізодів, що породжують суперечливу сюжетну інформацію).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, текст роману Г. Мюллер візуалізує приклади двоголового дискурсу, тобто відображає загальнонаціональні сенси історії та одночасно демонтує їх завдяки мистецькій констеляції минулого. Така авторська стратегія забезпечує розщеплення оповідального дискурсу на неофіційно-викривальну та офіційно-закостенілу версію. Руйнуючи парадигми табірної життя, письменниця створює новий погляд на виправно-трудова табори та сам процес інтернування. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні соціологізованої прози німецької письменниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Marvin Lyn «In allem ist der Riß»: Trauma, Fragmentation, and the Body in Herta Müller's Prose and Collages' *Modern Language Review*. 100 (2005). P. 396–411.
2. Brigid Haines «The Eastern Turn in Contemporary German, Swiss and Austrian Literature» *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. Vol. 16. №. 2. P. 130–136.
3. Cristina Petrescu When Dictatorships Fail to Deprive of Dignity: Herta Müller's 'Romanian Period' in Herta Müller: Politics and Aesthetics, edited by Bettina Brandt and Valentina Glajar, University of Nebraska Press, Lincoln and London, 2013, P. 58 URL: https://www.academia.edu/13786711/HERTA_M%C3%9CLLER_HISTORY_TOLD_THROUGH_EKPHRASIS (дата звернення: 30.11.2022).
4. Маценка С.П. Літературна «бездомність»: Відмова від ідентичності у творах Герти Мюллер *Наукові праці*. Випуск 152. Том 164. URL: <http://litstudies.chdu.edu.ua/article/view/179632> (дата звернення: 30.11.2022).
5. Хмельковська С. В. Інтерпретація повторів в романі Герти Мюллер «Гойдалка дихання» URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/1165/%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%92.pdf?sequence=1> (дата звернення: 30.11.2022).
6. Голобородько Я. П'ять дослідницьких сюжетів *Вісник НАН України*. 2009. № 2. С. 55–60.
7. Режимні установи інтернованих в Українській СРСР повоєнного періоду URL: http://npu.edu.ua/ebook/book/html/D/iio_kdsd_radyanskui_viiskovui_polon_v_Ykraini/60.html (дата звернення: 31.03.2022).
8. Мюллер Г. Гойдалка дихання: роман / Г. Мюллер ; пер. з нім. Н. Сняданко. Харків: Фоліо, 2011. 404 с.